

SPECIJALIZOVANI

Dosije o medijima

NUNS
NEZAVISNO UDRUŽENJE
NOVINARA SRBIJE

PRESS

Br. 39

decembar 2016.

**SLOBODA MEDIJA I
SIGURNOST NOVINARA
NA ZAPADNOM BALKANU**
BEOGRAD, DECEMBAR 2016.

Ugroženi novinari i mediji – UGROŽENA I SLOBODA

Solidarnost, jačanje i povezivanje novinarskih udruženja nužni su da bi se zaštitio dignitet profesije koja je ugrožena, jedna je od ključnih poruka dvodnevne Regionalne konferencije „Sloboda medija i sigurnost novinara na Zapadnom Balkanu“

Novinari na Zapadnom Balkanu su izloženi fizičkim i verbalnim napadima i pretnjama, pritiscima vlasnika medija i političara, socijalno ugroženi, sa malim zaradama, često bez ugovora, nedovoljno snažnim udruženjima, slabim sindikatima i državama koje ne obezbeđuju poštovanje zakona, pokazalo je istraživanje sprovedeno u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Makedoniji, Crnoj Gori i Kosovu.

Istraživanje kao deo projekta *Regionalna platforma za zagovaranje medijskih sloboda i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu*, prezentovano je na Regionalnoj konferenciji „Sloboda medija i sigurnost novinara na Zapadnom Balkanu“, održanoj 6. i 7. decembra u Beogradu, u hotelu M.

Na konferenciji je na tri panela i u šest radnih grupa raspravljano o svim bitnim aspektima ugrožavanja rada medija i položaja novinara. Na svakoj sesiji, što je potkrepljeno rezultatima istraživanja, naglašeno je da se položaj novinara iz godine u godinu pogoršava. Uočena je visoka nesolidarnost među samim novinarima, njihovim udruženjima, sindikatima i medijima, ali i unutar redakcija u kojima su često suprotstavljeni stavovi novinara s jedne strane, te vlasnika, menadžmenta i urednika, s druge.

Takva bipolarnost pogoduje razvoju cenzure i samocenzure, što je pojačano uplivom države na finansijske tokove u medijskoj sferi. Otuda je i izražena podela na provladin i kritički sektor, pa su pojedinci i neke redakcije izloženi orkestriranim napadima medija bliskih vlastima i zvaničnika.

Sve to, udruženo sa izuzetno lošim ekonomskim položajem ogromne većine medija, slabljenjem marketinškog tržišta i diskrecionom deobom novca iz javnih fondova, stvara nepovoljno okruženje za slobodu izražavanja i novinarstvo kao profesiju.

DAVENPORT – OJAČATI PROSTOR ZA SLOBODNU DEBATU: Primarni zadatak medija u demokratskom društvu jeste da pruže prostor za slobodnu debatu. Novinari teže borbi za slobodu istraživanja, ali se suočavaju sa velikim rizikom, rekao je šef Delegacije EU u Srbiji Majkl Davenport otvarajući Konferenciju.

„Prostor za izražavanje različitih mišljenja moguće je stvoriti samo slobodnom diskusijom i treba ga stalno jačati,

to je neophodno u celom regionu. Zato izveštaj Evropske komisije o stanju medija, vlada i regulatorna tela treba da koriste za stvaranje bolje atmosfere u njima“, poručio je Davenport: „Evropska komisija je blisko saradivala sa Vladom Srbije kako bi podržala uvođenje novog zakonodavstva u ovoj oblasti. Novinari nastoje da se bore za slobodu izražavanja, ali postoje i određeni rizici, i o tome je govorila EK a ne ja, u godišnjem izveštaju o medijskom okruženju bez pretnji i nasilja“.

Prema njegovoj oceni, „potrebna je

izrada nove medijske strategije kao inkluzivnog procesa koji se mora baviti velikim brojem pitanja za koja su zainteresovani građani i različite interesne grupe“.

„Vreme za to ističe! To mora da bude jedna efikasna strategija koja pokriva pitanja koja se odnose na različite interesne grupe i na građane. Cilj je da se opštoj javnosti obezbede nezavisne i objektivne informacije. To je činjenica koja može da utiče na finansijsku nesigurnost, jer novinari mogu da se pitaju da li su u stanju da se pridržava-

ju časni i etički standarda i da nastoje da se bore za slobode, a sa druge strane postoje drugi interesi i postoji rizik za bezbednost novinara. Zato je nužno da se stvori okruženje koje ne uključuje pretnje nasiljem. To treba da bude javno osuđeno i podržano pravosuđem“, ukazao je Davenport.

MIJATOVIĆ – SITUACIJA NIJE OHRABRUJUĆA: „Političari u regionu Zapadnog Balkana se pred stranim zvaničnicima predstavljaju kao demokrate, dok u svojim državama vrše sve veći pritisak

na medije. Imamo lepe reči na papiru i u etru, ali ništa sem toga. Sve što vidimo u stvarnosti jeste upravo ono što ne bi smelo da se događa s medijima, jer napadi se nastavljaju“, rekla je Dunja Mijatović, predstavnica OEBS-a za slobodu medija, koja se učesnicima skupa obratila putem video-linka.

Prema njenim rečima, solidarnost i povezivanje između novinarskih udruženja su nužni da bi se zaštitio dignitet profesije koja je ugrožena, ne samo na Balkanu.

„Situacija nije ohrabrujuća. To što se dešava u regionu nije novo. Napadi i ubistva iz devedesetih godina se ne istražuju. Doduše, postoje pozitivni pomaci, ali stvarnih rezultata nema. Znamo ko je ubio, ali ne znamo ko je nalogodavac. Sudovi i policija na rade svoj posao. Imamo puno obećanja političara, ali rezultata nema. Volela bih da postoji želja da se istraže ubistva novinara. Treba svi da govorimo o tome javno, glasno“, istakla je predstavnica OEBS-a za slobodu medija.

Dunja Mijatović se osvrnula i na napade i pretnje smrću u „sajber svetu“, koji su sve učestaliji, i u tom smislu napomenula da je 2014. pokrenula projekat kojim pokušava da pomogne novinarkama i blogerkama. „Napadi na novinarku posebno zabrinjavaju, one su ugrožene i kao žene i kao profesionalci. Nećemo ih zaštititi bez iskrene političke volje.“

Violence against journalists is increasing

BELGRADE, December 2016 - Number of attacks against journalists has increased in last few years. What causes even more worries is the fact that physical attacks and violence against journalists has increased too. That was pointed out at the opening of two-day conference "Media Freedom and Security of Journalists in Western Balkans".

The Conference was organized by Independent Association of Serbian Journalists as the part of the project Regional Platform for Advocating Media Freedom and Security of Journalists - network of journalist organizations and unions in Western Balkan countries. Results of region-

al research about media freedom and journalist security, led by Snežana Trpevska, Ph. D. from Institute for Communication studies in Skopje, Macedonia, were presented at the Conference. The research comprised 5 countries in the region: Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Montenegro, Macedonia and Serbia and involved 3 topics: (A) legal framework and its enforcement, (B) financial and working situation of journalists and (C) security of journalists. Regarding law the research shows that legislation is within standards, but law enforcement is rather clumsy. In no country Internet is not subjected to specific regulations and there were some cases of attempted censorship. Regulatory bodies and public services in all countries are considered as highly politicized and very similar opinion is shared about state advertising, especially at local levels. Defamation is decriminalized in all re-

searched countries, but legislation keeps fines very high and that influences self-censorship. In Bosnia and Herzegovina, for example, 80% of journalists said they were afraid of being taken to court under defamation charges. Online platform safejournalists.net that for the first time gathers statistics about attacks against journalists from the region has been presented at the Congress. Platform facilitates reporting attacks or violation of journalist rights as well as searching data bases about those cases in six regional centers (Sarajevo, Zagreb, Priština, Skopje, Podgorica, Beograd). Online platform is part of System of early warning and prevention of attacks against journalists that is under developing by Regional Platform for Advocating Media Freedom and Security of Journalists - network of journalist organizations and unions in Western Balkans, established in January 2016.

Sloboda medija i sigurnost novinara na Zapadnom Balkanu, Beograd, decembar 2016.

Najvažnije činjenice o Projektu

Projekat *Regionalna platforma za zagovaranje medijskih sloboda i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu* Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) razvilo je u saradnji sa pet novinarskih organizacija iz regije Zapadnog Balkana. To su: Udruženje/udruga BH novinari (Bosna i Hercegovina), Hrvatsko novinarsko društvo (Hrvatska), Udruženje novinara Makedonije (Makedonija) i Udruženje novinara Kosova (Kosovo) i Sindikat medija Crne Gore.

prava građana na informisanje i izbor informisanosti.

- Da bi ovaj dugoročni cilj bio ostvaren, šest novinarskih organizacija će:
- uspostaviti sistem ranog upozoravanja i prevencije kao održiv dugoročni mehanizam za praćenje i zagovaranje slobode medija i sigurnosti novinara u svojim zemljama
  - jačati kapacitete, omogućiti umrežavanje i razmenu znanja, veština i međusobnih veza
  - ojačati *watchdog* ulogu novinarskih organizacija kao i

odgovarajuće metodologije i njenu implementaciju. Istraživanje je sprovedeno u svim zemljama učesnicama projekta, a na kraju početne faze proizvedeni su nacionalni izveštaji i predstavljeni zajedno sa komparativnom analizom na nivou regiona.

Regionalni izveštaj i Izveštaj za Srbiju predstavljeni su 6. i 7. decembra 2016. godine u Beogradu na regionalnoj konferenciji „Sloboda medija i sigurnost novinara na Zapadnom Balkanu“. Kao posebna aktivnost predviđeno je osnivanje neformalne regionalne mreže za rano upozoravanje i prevenciju

BORKA RUDIĆ: Na meti posebno novinarke

U Bosni i Hercegovini veliki mediji imaju problem sa velikim pritiscima i napadima, koji su naročito izraženi prema ženama, tvrdi Borka Rudić, predsednica Udruženja BH novinari. Ona ističe da su pritisci usmereni na nju lično, kao i na članove i ključne ljude iz ovog udruženja.

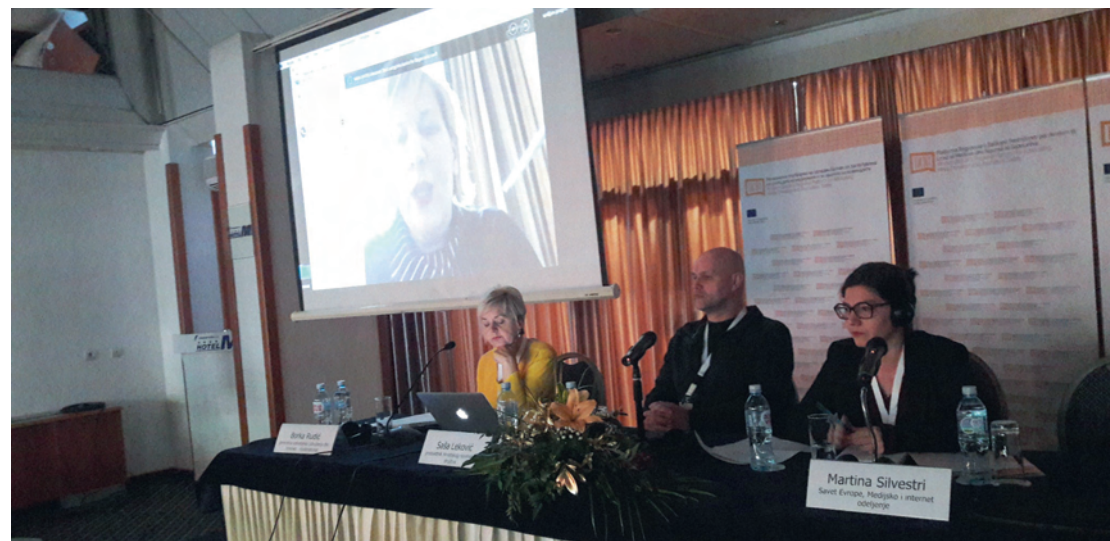
„Efikasnost ovog udruženja i aktivizam koji je jako vidljiv u BiH pokušava se smanjiti pritiscima na udruženje i pojedine ljude iz njegovog rukovodstva. Naše udruženje reaguje i u tome imamo jak socijalni kapital. Smatramo da je naše najjače oružje za zaštitu novinara ukoliko javno reagujemo na sve pritiske na njih“, kaže Rudić.

Naše najjače oružje za zaštitu novinara je javno reagovanje na sve pritiske i napade

U Bosni i Hercegovini veliki problem je podeljenost medijske zajednice, a to se ogleda i u stereotipnom gledanju na sedište Udruženja BH novinari, koje se nalazi u Sarajevu.

„Potpuno se zaboravlja da smo mi diversifikovali naše udruženje i da imamo osam novinarskih klubova širom Bosne i Hercegovine. Percepcija našeg udruženja kao bopritiskivog ili sarajevskog je iskrivljena i na tome moramo više raditi“, objašnjava ona.

Borka Rudić smatra da su regionalni projekti od izuzetne važnosti za podsticanje solidarnosti u medijskoj zajednici.

Šest novinarskih organizacija okupilo se oko zajedničkih problema – rastućeg ograničavanja medijskih sloboda i sve učestalijih napada na novinare u našim zemljama. Učesnici ovog projekta su iskazali spremnost da kroz saradnju, razmenu iskustava i zajednički nastup doprinesu tome da ovi problemi budu prepoznati i rešeni.

Krajnji cilj Projekta je stvaranje pravnog i društvenog ambijenta koji obezbeđuje pluralizam medija. To će biti učinjeno kroz osnaživanje novinarskih organizacija, koje će utvrditi svoju poziciju kao efikasni i odgovorni akteri u zagovaranju primene evropskih standarda slobode i integriteta u svojim zemljama i regionu. Na taj način, projekat će doprineti i unapređenju

Krajnji cilj projekta Regionalna platforma za zagovaranje medijskih sloboda i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu jeste stvaranje pravnog i društvenog ambijenta koji obezbeđuje pluralizam medija

- njihove kapacitete za javno zagovaranje
- uticati na poboljšanje položaja i bezbednost novinara i slobode medija kroz doprinos stvaranju povoljnog pravnog i društvenog okruženja u vezi sa slobodom medija i zaštitom novinara.

U cilju ostvarivanja rezultata, aktivnosti ovog projekta se realizuju u tri faze:

Početna faza podrazumeva uspostavljanje seta indikatora za merenje slobode medija i bezbednosti novinara na osnovu *Smernica za podršku EU medijskim slobodama i integritetu u zemljama proširenja 2014-20*, kao i uspostavljanje

napada na novinare i kršenje slobode medija i izražavanja.

Faza implementacije podrazumeva primenu mehanizma sistema ranog upozoravanja na nacionalnom i međunarodnom nivou, jačanje kapaciteta novinarskih organizacija kroz razmenu znanja i prakse, proizvodnju strateških planova i sistema za monitoring napretka i evaluaciju postignutih rezultata.

Na konferenciji je predstavljena onlajn-platforma *safejournalists.net* koja objedinjuje podatke o napadima na novinare iz svih zemalja u regionu.

Tokom faze implementacije posebne aktivnosti biće realizovane u okviru informativne kampanje, koja podrazumeva i dodeljivanje grantova lokalnim organizacijama civilnog društva. Ovaj regionalni konkurs se fokusira na slobodu izražavanja i slobodu, kredibilitet i integritet medija kao osnovnih vrednosti demokratskog društva.

Faza evaluacije podrazumeva ponavljanje istraživanja i komparativne analize iz 2016. godine radi utvrđivanja napretka svake zemlje u odnosu na odabrani set indikatora o slobodi medija i bezbednosti novinara.

Projekat *Regionalna platforma za zagovaranje medijskih sloboda i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu* traje 36 meseci.

MARIJANA CAMOVIĆ: Zarada od koje ne može da se živi

Za medijske poslenike u Crnoj Gori jedan od najvećih problema je loš ekonomski položaj, tvrdi predsednica Sindikata medija Crne Gore Marijana Camović.

„Pedeset odsto novinara prima do 500 evra mesečno, a minimalna potrošačka korpa u Crnoj Gori je 800 evra. Jasno je da od tolike zarade ne može da se obezbedi elementarno pristojan život“, kaže Camović. Ona ističe da će Sindikat pokušati da utiče na popravljavanje ekonomskog položaja novinara pre svega kroz definisanje granskog kolektivnog ugovora.

Prema njenim rečima, crnogorske novinare muči i prekovremeni rad koji se ne plaća, kao i nepoštovanje etičkog kodeksa, a nisu retkost ni cenzura i autocenzura.

„U našem istraživanju, 83 odsto novinara je reklo da urednici utiču na tekst, novinari znaju koje teme ne smeju da taknu, a najčešće je reč o biznismenima i firmama protiv kojih ne sme da se piše. Urednici će lakše podneti da se negativno piše o političarima, nego o oglašivačima“, smatra Camović.

Osim malih plata, crnogorske novinare muče prekovremeni rad, nepoštovanje kodeksa, a nisu retkost ni cenzura i autocenzura

Kako kaže, napadi na novinare u Crnoj Gori su u poslednje dve godine manjeg intenziteta, ali je problem njihovo nekažnjavanje.

„Država do sada nije uspeła da reši do kraja nijedan veći slučaj, iako se u pojedinim slučajevima zna ko je napadač. Ni u jednom slučaju nismo uspeali da saznamo ko su nalagodavci i koji je motiv krivičnog dela izvršenog nad novinarima i medijima“, kazala je Camović i dodala da crnogorski

političari zbog toga dobijaju i „pake“ iz Brisela.

Ona naglašava da Sindikat ne može sam da sprovodi istrage u vezi sa napadima na novinare, ali će zato vršiti pritisak na sudove i tužilaštva da kazne odgovorne: „Problem je što policija i tužilaštvo nisu bili voljni da daju podatke i da u pojedinim situacijama omoguće pristup informacijama.“

Sindikat medija Crne Gore je mlado udruženje, osnovano pre tri godine, dodaje predsednica, i napominje da je od velike važnosti regionalna saradnja sa mnogim iskusnijim i starijim udruženjima.

Autori istraživanja

Istraživačkim timom rukovodila je Snežana Trpevska, a istraživači i autori publikacije „Indicators on the level of media freedoms and journalists' safety in the Western Balkans – Summary of findings“ su: Igor Micevski, Rea Adilagić, Besim Nebiu, Naser Selmani, Dragan Sekulovski, Marijana Camović, Petrit Čolaku i Marija Vukasović.

Projekat *Regionalna platforma za zagovaranje medijskih sloboda i bezbednosti novinara na Zapadnom Balkanu* finansira Evropska komisija u okviru Programa podrške civilnom društvu i medijima 2014–2015. Podrška regionalnim tematskim mrežama organizacija civilnog društva.

Snežana Trpevska, glavna istraživačica u projektu

Pojačava se pritisak na medije i novinare

Jačanje kapaciteta novinarskih udruženja za sprovođenje društvenih promena jeste jedna od ključnih oblasti za unapređenje medijskih sloboda u regionu

Tokom poslednje decenije sloboda medija u zemljama Zapadnog Balkana je znatno smanjena. Političke i poslovne elite služe se različitim formama direktnog i indirektnog pritiska na kritički nastrojene medije i novinare. Upravo zato je sloboda izražavanja postala jedan od glavnih prioriteta u Strategiji Evropske komisije koja se dugoročno razvija od 2012. do 2014. godine i koja nastoji da podrži dostignuća na polju slobode izražavanja i integriteta medija – jedan je od najvažnijih zaključaka istraživanja „Sloboda medija i bezbednost novinara na Zapadnom Balkanu“.

Prema rečima glavne istraživačice Snežane Trpevske, ovaj projekat je proizašao iz Strategije Evropske komisije iz 2014. godine, u kojoj je jačanje kapaciteta novinarskih udruženja za sprovođenje društvenih promena označeno kao jedna od ključnih oblasti za unapređenje medijskih sloboda u regionu.

(NE)PRIMENJIVANJE ZAKONA: Cilj istraživanja je da se utiče na kreatore i one koji sprovode politiku, kao i da se ojačaju kapaciteti novinarskih udruženja kako bi na adekvatan način mogli da procene stanje medija u svojim zemljama i kako bi radili na njegovom poboljšanju: „Specifičan cilj istraživanja je da se utiče na bolju implementaciju zakona.“

Trpevska je ocenila da je medijska regulativa u zemljama Zapadnog Balkana usaglašena sa evropskim standardima, ali da je implementacija tih zakona u poslednjih nekoliko godina „katastrofalna“.

„Javni servisi u regionu služe političkim elitama iako je njihova nezavisnost garantovana zakonom. Regulatorna tela u sferi medija su politički kontrolisana, slaba, neefikasna, a opozicija nema dovoljno pristupa medijima, čak ni tokom predizborne kampanje“, istakla je Trpevska.

Ona je takođe navela da postoji veliki problem u oblasti reklamiranja i

Istraživački uzorak

zemlja	BiH	Makedonija	Crna Gora	Kosovo	Srbija	Ukupno
dubinski intervjui	15	11	12	14	16	68
anketirani novinari	207	69	54	50	111	491

Za potrebe istraživanja urađeno je 68 dubinskih intervjua sa novinarima, istraživačima javnog mnjenja, pravnicima, predstavnicima civilnog sektora i državnih organa, kao i anketa sa 491 novinarom

oglašavanja, koja se takođe zloupotrebljava u političke svrhe.

Socioekonomski položaj novinara u regionu je loš i drastično se pogoršao u poslednjih nekoliko godina. Novinari često nemaju radne ugovore i opterećeni su strahom od gubitka posla.

„Provladini mediji napadaju neprofitne medije kao 'plaćeničke' zato što se

finansiraju donacijama iz inostranstva. U Srbiji je samocenzura najveći problem sa kojim se suočavaju novinari, koja je uslovljena njihovim ekonomskim stanjem, ali i pritiscima iz redakcija u kojima rade“, objasnila je Trpevska.

Govoreći o bezbednosti novinara, Trpevska je kazala da su u porastu slučajevi verbalnih napada na novinare u

Makedoniji i Srbiji, a najveći strah za svoju bezbednost izrazili su novinari iz Bosne i Hercegovine, sa Kosova i iz Crne Gore. Konstantno se povećava broj osuđenih novinara. Ona je naglasila da zvaničnici retko osuđuju napade na novinare; naprotiv, često ih zataškavaju.

„Državne institucije u zemljama regiona nisu zainteresovane za vođenje precizne statistike o broju verbalnih i fizičkih napada na novinare, već takvu statistiku vode samo novinarska udruženja. Saradnja tih udruženja i državnih institucija zaduženih za garantovanje bezbednosti novinara skoro da ne postoji“, kazala je Trpevska.

Govoreći o pristupu informacijama od javnog značaja, ona je istakla da su zakoni vrlo nepovoljni, jer su rokovi za dobijanje informacija veoma dugački, zahtevi se često odbijaju, a najneprikladnije su vlade i političke partije. Takođe, regulatorna tela i javni servisi u svim istraživanim zemljama percipirani su kao politizovani, a slično se doživljava oglašavanje države u medijima, naročito na lokalnom nivou.

ANALIZA: Komparativna analiza koju je predstavila glavna istraživačica uključuje relevantne rezultate nacionalnih istraživanja koja uočavaju ključne zajedničke probleme i pitanja o kojima novinarske asocijacije treba da zauzmu koordinirane stavove u pogledu pomaganja i savetovanja nacionalnih udruženja.

Prikupljeni podaci su analizirani i interpretirani u pet istraživačkih izveštaja da bi poslužili nacionalnim novinarskim udruženjima kao oslonac i uporište za medijske slobode i bezbednost novinara u njihovim zemljama.

Na osnovu analize različitih metodologija i smernica utemeljenih na dugogodišnjem iskustvu, renomirane međunarodne i evropske organizacije predložile su tri grupe pokazatelja stepena medijske slobode i bezbednosti novinara. Prilikom istraživanja, s punim uvažavanjem u obzir su uzeti specifični sociopolitički konteksti u zemljama Zapadnog Balkana i specifične okolnosti i perspektive lokalnih udruženja novinara.

Istraživanje „Sloboda medija i bezbednost novinara na Zapadnom Balkanu“ sprovedeno je u okviru projekta *Regionalna platforma Zapadnog Balkana za zastupanje sloboda medija i bezbednosti novinara* i u njemu su učestvovali članovi novinarskih udruženja iz Srbije, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Kosova, kao i Sindikat medija iz Crne Gore.

NASER SELMANI: Disciplinovanje novinara

Iz Makedonije stižu alarmantne slike i informacije, čak je i potpredsednik Vlade fizički napao novinara, a da zbog toga nije snosio posledice. Predsednik Asocijacije novinara Makedonije Naser Selmani tvrdi da je u Makedoniji na delu disciplinovanje novinara koji kritikuju vlast, uz pretnje, pritiske i fizičke napade. Nije bezbedna ni imovina novinara.

On ističe da je makedonska Vlada autoritarna i da sve novinare koji kritikuju njen rad proglašava izdajnicima. Selmani u razgovoru za Dosije ističe i da novinarima nije omogućeno da na pravi način zaštite svoje izvore, odbijaju se zahtevi za pristup informacijama od javnog značaja, a rad Vlade nije transparentan.

Prema njegovim rečima, u Makedoniji su pritisci takvi da se novinarima svakodnevno pretilo otkazima.

Selmani kao poseban problem vidi i to što novinari neretko napade na njih tumače kao lične i gube iz vida da je to napad na celu profesiju

Takođe, u Makedoniji postoje provladina novinarska udruženja koja zapravo služe tome da bi vršila pritisak na ostale medijske kolege.

Novinari neretko napade tumače kao lične i gube iz vida da je to napad na celu profesiju

Sažetak Izveštaja za Srbiju na srpskom jeziku i kompletan izveštaj istraživanja na engleskom dostupni su na adresi:

<http://safejournalists.net/rs/resources/>

Novinarska udruženja pod političkim pritiskom: kako izgraditi jaku i autonomnu novinarsku zajednicu

Novinari protiv licenci

Države ne samo da treba do odustanu od licenciranja novinara, već treba da se uzdrže i od definisanja pojma „novinar“, a novinarska udruženja uz jačanje sopstvenih kapaciteta, međusobnu saradnju i saradnju sa NVO, treba da budu zaštitnici profesije, ali i akteri demokratizacije društva

Dugoročno, medijske slobode i javni interes jesu i interes samih novinara, pa esnafske organizacije moraju da budu spremne na donošenje odluka koje nekada ne zadovoljavaju partikularne interese pojedinih grupa novinara

Licenciranje novinara nije poželjno, kao ni državni pokušaji definisanja profesije novinar. Nasuprot tome, nužno je osnaživanje regulatornih tela i samih udruženja, zaključak je radne grupe koja je raspravljala o temi „Novinarska udruženja pod političkim pritiskom: kako izgraditi jaku i autonomnu novinarsku zajednicu“.

U zvaničnim zaključcima sa rasprave navodi se da se licence za obavljanje novinarskog posla ili definisanje pojma

„novinar“ u savremenom svetu pominju u dva slučaja, u sklopu prava na posebnu zaštitu novinara kao lica koje se bavi poslovima informisanja od javnog interesa ili pak zaštite novinarskog izvora.

Preporuka novinarskim udruženjima je da odbiju da učestvuju i u definisanju pojma novinar, jer postoje mnogobrojne mogućnosti zloupotrebe ovog instituta u cilju ugrožavanja medijskih sloboda. Posebno je to problematično u kontekstu razvoja novih medija. Predsednica Udruženja BH novinari Borka Rudić predlaže da se novinarska udru-

ženja u regionu zajednički i javno ograde od bilo kakve ideje licenciranja ili definisanja pojma „novinar“, jer to predstavlja ozbiljan mogući politički pritisak na medijske slobode i novinare. Ona smatra da novinarska udruženja treba aktivno da učestvuju u redefinisanoj profesiji u kontekstu novog tehnološkog okruženja, a ističe i značaj regionalnih mehanizama zaštite i zajedničko javno delovanje. Saglasna je sa kolegama koji smatraju da novinarska udruženja ne bi trebalo da se bave samo uskoesnafskim problemima, nego celokupnom demokratizacijom društva, za šta je bitna decentralizacija ukupne aktivnosti.

SARADNJA, NESARADNJA: Prema oceni Nedima Sejdimovića, predsednika Nezavisnog društva novinara Vojvodine, novinarima bi bilo bolje kada bi se bolje organizovali i više saradivali sa NVO. Samostalna konsultantkinja Natalija Bratulić ističe da u Srbiji novinari postaju članovi udruženja samo kada imaju neki problem i da ne shvataju koliki značaj imaju novinarska udruženja. U najboljem slučaju, novinarsko udruživanje ih zanima zbog obaveštenja i popusta. Kako ističe, saradnja između civilnog sektora i novinarskih udruženja je veoma važno pitanje, a kroz ovu saradnju mogu se prepoznati razlike između različitih novinarskih udruženja.

Deo rasprave posvećen je razudnosti novinarskih udruženja i dilemi kako saradivati sa udruženjima koja su bliska vlasti. U Srbiji je poseban problem postojanje 47 novinarskih udruženja, pri čemu su neka „fantomska“ i cilj im je samo da pridobiju sredstva kroz projekte i konkurse. „Na nama novinarima, na

vanja i evidentiranja političkih pritisaka i drugih pritisaka na novinare, medije i novinarske organizacije.

Novinarske organizacije treba da razvijaju sposobnosti za korišćenje novih medijskih platformi, komunikaciju sa članstvom, drugim organizacijama i građanima i za javno zagovaranje. Ovo može biti i dobar kanal komunikacije kojim

je poboljšava imidž organizacije. Takođe, podizanje nivoa medijske pismenosti treba da bude jedan od značajnijih ciljeva novinarskih organizacija, jer samo visok nivo medijske pismenosti obezbeđuje pogodno okruženje za rad i ostvarenje ciljeva novinarskih udruženja.

Novinarska udruženja još dugo neće moći da se izdržavaju od članarine, pa je neophodno povećavati kapacitet za ostvarenje konstantne finansijske podrške i pronaći mehanizme da novinarske organizacije raspolaze svojim nepokretnom imovinom, koja će umnogome obezbediti njihovu održivost i autonomiju.

Napokon, novinarska udruženja treba da saraduju sa državnim organima u cilju ostvarenja vlastitih ciljeva, kao i da učestvuju u državnim radnim telima, s tim što u ta tela treba delegirati visokostručne osobe koje nisu u sukobu interesa.

Dugoročno, medijske slobode i javni interes jesu i interes samih novinara, pa esnafske organizacije moraju da budu spremne na donošenje odluka koje nekada ne zadovoljavaju partikularne interese pojedinih grupa novinara. Svojim angažmanima novinarska udruženja treba da doprinese poboljšanoj društvenog položaja pripadnika ugroženih pojedinaca i grupa, podstiču kvalitetno i odgovorno informisanje na manjinskim jezicima, kao i specifične manjinske i marginalizovane grupe.

Samoregulacija i koregulacija

Razvoj i osnaživanje samoregulatornih tela i mehanizama je neophodno, kao i koregulatornih mehanizama, radi unapređenja kvaliteta elektronskih medija uz istovremeno obezbeđivanje novih mehanizama za ostvarenje ciljeva udruženja. Takođe, novinarska udruženja treba da podstiču i jačanje autonomije redakcije u odnosu na vlasnika, odnosno osnivača medija, kroz podršku uvođenju unutrašnjih akata koji bi regulisali nezavisnost uređivačke politike, bilo da su osnivači privatna lica bilo institucije/organizacije.

Državno reklamiranje, pravne i praktične posledice na medijske i novinarske slobode u regionu

Vlast teško ispušta poluge uticaja na medije

Državno finansiranje medija jedan je od najmoćnijih „igrača“ i uzrok urušavanja integriteta novinarske profesije, distorzije na medijskom tržištu i „meke cenzure“. No, mediji se sve više okreću državnom finansiranju, a država vrlo rado koristi taj mehanizam za nezovoljen uticaj

U svim zemljama Zapadnog Balkana u kojima je sprovedeno istraživanje, državno finansiranje medija je jedan od najmoćnijih „igrača“ i uzrok urušavanja integriteta novinarske profesije, distorzije na medijskom tržištu i „meke cenzure“ na novinarske slobode. Zapaženo je i da se mediji sve više okreću državnom finansiranju, a organi vlasti teško puštaju poluge uticaja na medije. Država vrlo rado koristi taj mehanizam za nezovoljen uticaj i ima čitav dijapazon transparentnog i manje transparentnog uticaja na medije, uključujući i „meke cenzure“, „Državno reklamiranje, pravne i praktične posledice na medijske i novinarske slobode u regionu“, na kome su učestvovali medijski predstavnici iz Srbije, Hrvatske, Makedonije, BiH i Kosova.

Usvajene su i smernice i preporuke delovanja u budućnosti, kako bi se stanje koliko-toliko poboljšalo, sa posebnim akcentom na finansiranje medija tokom izbora, odnosno oglašavanja političkih partija u izbornim kampanjama, jer je taj vid finansiranja medija najmanje transparentan.

DRŽAVA KAZNJAVA, NEPOSLUŠNE MEDIJE: Nadležne institucije moraju da insistiraju na transparentnosti tokova novca, a nužno je da se one ojačaju kao i medijska regulatorna tela.

Reklamne kampanje koje se finansiraju iz budžeta ne bi smele da utiču na medije, ali očigledno je da država ima paralelan sistem finansiranja kojim kažnjava „neposlušne“ medije. Kao rešenje predlaže se centralizovana nabavka PR usluga.

Takođe, nužno je smanjiti diskrecionu moć nosilaca vlasti prilikom sufinansiranja medija, odnosno onemogućiti prekratanje odluka medijskih komisija. To zahteva razlikovanje podsticanja medijskog pluralizma od prikrivene propagande i nezavisnu evaluaciju projekata, efekata potrošenog novca - šta su građani platili preko budžeta, a šta dobili.

Panelisti smatraju nužnim i uticanje na medije da povećaju transparentnost i kažu iz kojih izvora im dolaze prihodi.

Učesnici panela su konstatovali da država ima širok dijapazon instrumenata uticaja na medije, a to je najčešće preko oglašavanja, odnosno raspodele novca. Glavni su: javne nabavke, javni konkursi, ugovori sa medijskim kućama, reklamiranje iz javnih preduzeća, finansiranje javnih servisa. Posredno, sve - izuzev finansiranja javnih servisa - obavljaju reklamne agencije, koje su svojevrsni filter dotoka novca.

Za četiri godine na troškove javnog obezbeđavanja na reprezentativnom uzorku od 124 državnih organa, fondacija, javna preduzeća, privredna društva sa većinskim državnim kapitalom, organa

lokalne samouprave u Srbiji je potrošeno više od 60,9 miliona evra. Najviše sredstava potrošila su privredna društva sa većinskim državnim kapitalom i javna preduzeća. Nešto manje od trećine raspodele čine troškovi oglašavanja u sredstvima javnog informisanja i troškovi za sponzorstva i donacije.

Prema dostupnim podacima u Srbiji ima 1.500 medija i praktično ne postoji način da toliki broj medija preživi godinu, a količina opredeljenog novca za sufinansiranje medijskih sadržaja kroz projekte iz budžeta nije dovoljna za finansiranje polovine. Takođe, ukazano je da su u Srbiji izbori redovni način finansiranja medija.

REKLAMIRANJE I PLURALIZAM: Snežana Trpevska iz Makedonije smatra nužnim jasno razgraničenje između državnog reklamiranja i podsticanja medijskog pluralizma, pošto u postojećim uslovima „vlada korumpira privatne medije“.

U Crnoj Gori, kako je saopšteno, 116 javnih preduzeća nije dostavilo podatke koliko novca izdvaja za medije. Prilikom oglašavanja organa javnog sektora u crnogorskim medijima nema jasnih i konzistentnih kriterijuma raspodele, a do dela sredstava vrši se na bazi slobodne procene funkcionera, vrlo često putem neposrednih sporazuma i bez poštovanja procedura propisanih Zakonom o javnim nabavkama. Na ovaj problem su

skrenuli pažnju i iz Evropske komisije u Izveštaju o Crnoj Gori za 2015. godinu. Imajući u vidu sve ove probleme zatražene su izmene medijskih zakona, između ostalog i izmene Zakona o medijima.

Tim izmenama je, kako su istakli, potrebno osigurati transparentno oglašavanje državnih institucija, lokalnih samouprava i svih organizacija koje se finansiraju delimično ili potpuno iz budžeta u štampanim i elektronskim medijima. U tom pravcu, predloženi amandmani daju okvir koji obezbeđuje jednake šanse za sve medije, a ograničava diskrecionu pravu starijih državnih i lokalnih organa da usmeravaju značajna finansijska sredstva prema medijima bez jasnih kriterijuma i procedura.

Vlada Bosne i Hercegovine predviđa budžetski fond na različitim nivoima za finansiranje i javnih i privatnih medija. Ipak, ne postoje jasna pravila na bazi kojih državni organi treba da raspodele budžet između ovih medija. To potvrđuje netransparentnost takve politike i kriterijuma i ovo vodi do nejednakog finansiranja. Takođe, država medijima dodeljuje nepovratne novčane doznake, bez jasno definisanih kriterijuma ili javnih tendera na koje bi se mediji javljali, ukazali su učesnici iz BiH.

Kosovo je potrošilo 15 miliona evra 2015. godine na oglašavanje, a javna preduzeća su glavni izvor prihoda oglašavanja.

Uloga strukovnih udruženja u zaštiti bezbednosti novinara

Povećani pritisci zahtevaju snažnija udruženja

Strukovna udruženja su izuzetno značajna za bezbednost novinara, a da bi njihova zaštita bila efikasnija neophodna je regionalna saradnja, kao i saradnja sa nadležnim državnim organima i veće angažovanje članova

Strukovna udruženja su u većini zemalja regiona vodeća snaga na koju se novinarska profesija oslanja u borbi za svoja prava. Budući da su u praktično svim zemljama regiona pritisci i pretnje u porastu, raste i potreba za jačanjem kapaciteta strukovnih udruženja, prvi je zaključak rasprave o „Ulozi strukovnih udruženja u zaštiti bezbednosti novinara“.

Udruženja treba redovno da ukazuju na konkretne slučajeve kršenja ili ignorisanja zakona koji regulišu medijsku scenu i drugih zakona, i da predlažu izmene i dopune tih zakona sa ciljem da se obezbede što bolji uslovi za zaštitu novinara.

Takođe, nužno je podsticati različite odlike saradnje sa organima javne vlasti u čijoj je nadležnosti zaštita bezbednosti stanovništva, počev od edukacije učesnika u celom procesu do neposredne podrške u istragama o pretnjama nasiljem. U celini gledano, saradnja u toj oblasti nije na zavidnom nivou.

Od velikog je značaja saradnja između strukovnih udruženja u regionu, razmena informacija i iskustava, kao i zajednički rad na sprovođenju konkretnih akcija.

Praksa pokazuje da različiti alati na čijoj izradi su već duže vremena angažovana strukovna udruženja imaju veliki značaj u zaštiti novinara od pritisaka i pretnji. Reč je o bazama podataka o napadima na novinare, različitim oblicima pravne pomoći i drugim alatima. Strukovna udruženja treba da nastave da grade i jačaju ove i druge alate i tako doprinesu zaštiti novinara od pretnji i ucena. Od izuzetnog je značaja dostupnost te baze.

Kada je reč o bezbednosti novinara, potpredsednik Nezavisnog udruženja novinara Srbije Dragan Janjić ističe da treba raditi na lečenju posledica, a ne uzroka i da je to moguće uz saradnju sa institucijama koje su zadužene da štite novinare. Kako kaže, saradnja u toj oblasti nije na zavidnom nivou.

sudem, što bi trebalo da doprinese efikasnijoj borbi za medijske slobode i bezbednost novinara.

„Delovanje novinarskih udruženja bitno je i za ovakvu vrstu pritisaka na institucije, kako bi one efikasnije obavljale svoj posao“, smatra Janjić.

On je ukazao da veliki broj pretnji stiže preko društvenih mreža, pa i na taj segment treba posebno obratiti pažnju.

Prema rečima Borke Rudić, predsednice Udruženja BH novinari, u Bosni i Hercegovini se sve češće dešavaju ciljani napadi na odođene medije i novinare koji nisu bliski vlasti. „Cilj je da se trajno onemogući rad određenih novinara i medija“, kaže Rudić i dodaje da je čak 11 odsto ispitanika u pojedinim anketama istaklo da novinare ponekad treba tući.

Jelena Surčulija Milojević, sa Fakulteta političkih nauka u Beogradu, predlaže javne obuke za političare kako bi im se na pravi način predložili principi novinarskih sloboda i njihova važnost.

Državni mehanizmi zaštite medijskih profesionalaca: policija, tužilaštvo, sudstvo

Napadi bez sudskog epiloga

Iako su u krivičnom zakonodavstvu novinari prepoznati kao posebna kategorija, za isti oblik ugrožavanja sigurnosti nisu ravnopravni sa političarima i drugim visokim zvaničnicima

Bezbednost novinara na Zapadnom Balkanu je ugrožena. Ne postoji adekvatna pravna zaštita. Istrage o ubistvima, fizičkim napadima i verbalnim pretnjama novinarima su duge, nestručne, najčešće bez sudskog epiloga, a nalogodavci nisu obuhvaćeni istragom. Opšti utisak je da ne postoji politička volja da se situacija u ovom pogledu poboljša. Uočljive su razlike u postupanju tužilaštava kada je u pitanju bezbednost novinara ili nekog zvaničnika.

Iako su u krivičnom zakonodavstvu novinari prepoznati kao posebna kategorija, za isti oblik ugrožavanja sigurnosti

nisu ravnopravni sa političarima i drugim visokim zvaničnicima. Kada su pretnje zvaničnicima u pitanju, novinari se privode pravdi za nekoliko dana, dok za nedela prema novinarima gotovo nikada ne budu pronađeni. Veliki broj prijava medijskih radnika odbacuje se kao neosnovan. Tužilaštvo obično učinjeno krivično delo kvalifikuje kao manje od stvarnog.

Svuda u regionu se novinari nelegalno prate i prisluškuju. U većini zemalja Zapadnog Balkana nema mehanizama za evidentiranje i praćenje slučajeva napada na novinare. Dobri primeri su praksa Srbije i Crne Gore da se ta pitanja održe u očima javnosti i da se utiče na rad tužilaštva. Broj napada

na novinare se konstantno povećava, pa je zato neophodno što pre reagovati, zaključeno je na panelu „Državni mehanizmi zaštite medijskih profesionalaca: policija, tužilaštvo, sudstvo“, održanom u okviru konferencije „Sloboda medija i bezbednost novinara na Zapadnom Balkanu“.

DRŽAVA OHRABRUJE „LOV“ NA NOVINARE: Preporučeno je da se konstantno vrši analiza, kritika prakse, da novinarska udruženja sarađuju i snažno utiču na vlast kako bi se situacija popravila. Takođe, navedeno je i da je neophodna obuka u policiji, tužilaštvu, sudstvu i advokaturi. Tako bi novinari mogli da shvate s kakvim se problemima sreću u tužilaštvu i sudovima, a i sudije bi, s druge strane, bolje shvatile položaj novinara.

Konstatovano je da je Srbija u ovom pogledu ispred ostalih zemalja u regionu. Novinari su prepoznati kao zaštićena kategorija. Zaštićeni su od tri krivična dela: ubistva, napada i verbalnog napada. Navedeno je da bi i fizičko onemogućavanje novinara da radi svoj posao trebalo propisati kao krivično delo.

Na pitanje moderatora Srđana Glića da li postoji poverenje u državu da ona može nešto da uradi po tom pitanju, generalni sekretar NUNS-a Svetozar Raković je odgovorio da je „uočljiv porast broja onih koji misle da sa novinarima mogu da razgovaraju na ulici“. „Utisak je da sudstvo i tužilaštvo ohrabruju sve one koji su spremni da se obračunavaju sa novinarima“, istakao je on i to potkrepio nizom primera odbijanja krivičnih prijava novinara, jer tu-

da učine maksimum kako bi se unapredio zakonski okvir i poboljšala zakonska praksa u tim postupcima. Pravosudni organi su veoma efikasni u rešavanju slučajeva kada su na meti predstavnici vlasti, kaže Sejdinović uz konstataciju da na donjim nivoima vlasti možda i ima dobre volje da se napadi na novinare procesuiraju, ali ne i na visokim.

U izveštaju je navedeno da je u periodu od 2008. do 2015. godine, prema podacima Tužilaštva u Srbiji, procesuiran 91 slučaj. U okviru tih slučajeva neki su bili u postupku, neki su okončani, dok je za 13 slučajeva utvrđeno da u njima nema krivičnih dela. Udruženja nemaju stalnu komunikaciju s predstavnicima državnih organa o ovim pitanjima, nemaju dovoljno informacija o radu na slučajevima koji treba da se istraže ili koji su procesuirani. Veliki problem predstavlja upravo nedostatak komunikacije s tužilaštvom i policijom i nedostupnost informacija o postupcima koji se vode u slučajevima napada na novinare.

Vladan Mićunović iz Instituta za medije kazao je da „moramo osuditi jednu pojavu koja se širi kao tumor – da država toleriše i podstiče mržnju prema novinarima“. On je istakao da tužilaštvo i policija blokiraju rad Komisije za otkrivanje napada, odnosno da „država podstiče nasilje“.

NOVINARKE NA METI NAPADAČA: Iako su u svakodnevnom životu izloženi pritiscima, novinari nisu zaštićeni na poseban način, niti nadležne institucije prepoznaju tu potrebu, navodi se u izveštaju za Crnu Goru. Od 2013. godine do jula 2016. u Upravi policije Crne

Biraj sam prijave

Predsedniku NDNV Nedimu Sejdinoviću učestale su pretnje smrću otkako je preuzeo tu funkciju. Redovno ih prijavljuje, ali iako je reč o desetinama pretnji istrage nema. Od njega je, čak, u odeljenju za borbu protiv visokotehnološkog kriminala traženo da odredi pretnje koje će biti istražene zato što ih je – mnogo, pa ne mogu da sve obrade. Drugih reakcija nadležnih zbog mnoštva pretnji nije bilo.

vinare je očigledan. Postoji ideja da se predlože izmene Krivičnog zakonika kako bi se novinari dodatno zaštitili.

Petrit Čolaku iz Udruženja novinara Kosova kaže da policija ima listu ugroženih novinara, ali da je to samo formalna procedura, jer se po njoj ne postupa.

„Dva ubistva novinara koja su se desila 2005. godine još nisu rešena, jer očigledno ne postoji politička volja za to“, ističe on. „Od 2013. do 2016. godine, 62 novinara su prijavila slučajeve napada i pretnji. Kada smo otišli u Tužilaštvo da proverimo šta se sa tim dešava, tražili su nam da im dostavimo datume kada je policija prijave prosledila njima. I to smo im poslali, ali ništa nismo dobili. Čuo sam da su te prijave izgubljene tokom preseljenja Tužilaštva u novu zgradu. Ali, nećemo odustati. To ćemo da istražujemo iduće godine“, kaže Čolaku navodeći da je „istovremeno slučaj pretnje sinu premijera, koja mu je poslata na fejsbuk-profil, policija rešila za tri dana!“

Mirna Buljagić iz BIRN-a BiH tvrdi da su novinari u BiH ugroženi u obavljanju svojih zadataka i da nedostaje adekvatna reakcija Tužilaštva i policije u smislu njihove zaštite. Kako navodi, od maja do sada je u BiH bilo deset napada, uglavnom na novinarke, a zvanične institucije čute o tome, te takvi slučajevi ne dožive sudski epilog. Buljagić još ističe da su novinari često prisluškivani, te da zvanične institucije imaju „selek-

SAŠA LEKOVIĆ: Hrvatska u EU, profesija na Balkanu

Predsednik Hrvatskog novinarskog udruženja Saša Leković smatra da ta zemlja, iako je članica Evropske unije već četiri godine, nije ništa bolja od zemalja u regionu kada je reč o medijskim slobodama i bezbednosti novinara.

„Poslednjih godinu dana imali smo haotičnu situaciju sa jednom katastrofalnom vladom, koja je ugrožavala slobodu medija, ali i direktno napadala Hrvatsko novinarsko društvo. Imali smo ministra kulture koji je bio sve samo ne kulturni i nije radio ono što treba, pa su napadi eskalirali. Imali smo u poslednjih mesec dana najmanje šest direktnih pretnji smrću novinarima na društvenim mrežama i raznim portalima. Napadaju se novinari i mediji koji se ne uklapaju u sliku koju bi ti ljudi želeli“, upozorava Leković.

Hrvatska nije obuhvaćena projektom kroz istraživanje, pošto je članica EU, ali stanje u njoj se ne razlikuje bitnije od stanja u drugim zemljama regiona kad je reč o bezbednosti novinara, uslovima rada i stanju profesije.

Leković za Dosije podseća na to da je u Hrvatskoj održana i sednica Sabora na kojoj se raspravljalo o bezbednosti novinara, a na kraju se, kako navodi, i to pretvorilo u napad na novinare.

Hrvatska, premda članica EU, još nije dekriminalizovala uvredu i klevetu, čak je u zakon ušlo i novo krivično delo – sramoćenje.

„Možda sam u pravu, imam dokaze, ali ako se neko oseća osramoćenim zbog toga što sam napisao, mogu izgubiti na sudu“, objašnjava Leković.

On ukazuje na to da EU pre zvaničnog prijema u svoje članstvo postavlja stroge zahteve, a kada jednom postane njena članica onda ste prepušteni vlastitom pravosuđu i EU nema efikasne instrumente da vam pomogne.

U Hrvatskoj, kaže Leković, postoji organizacija koja je službeno novinarsko udruženje, a zapravo je ono, kako tvrdi, parapolitička organizacija i jedan od generatora napada na novinare, kao i podstrekivač govora mržnje.

„Političari ugrožavaju medijske slobode, neki svojim činjenjem, a neki i nečinjenjem. Pojedini od njih direktno doprinose govoru mržnje i napadima na novinare“, smatra Leković.

On je naveo i podatak da za 37 godina, koliko se bavi novinarstvom, nije dobio toliko pretnji i uvreda koliko ih je na njegovu adresu stiglo za godinu i po dana, koliko je na čelu Hrvatskog novinarskog udruženja.

„To govori koliko je situacija bolesna. Danas je reči novinaru da ćeš ga ubiti na nivou svađe između navijačkih grupa“, kazao je Leković.

Ipak, kao pozitivno ističe aktivno delovanje Sindikata novinara Hrvatske, čije formiranje je podstakao HND.

žilaštvo navedene pretnje novinarima ne smatra krivičnim delom. On je upozorio da se time ohrabruje nasilništvo i slobodan „lov“ na novinare!

RAZLIČITI ARŠINI TUŽILAŠTVA I UDRUŽENJA: Uvodničar Glić je upozorio na problem evidencije, odnosno na to što tužilaštvo ne kvalifikuje kao pretnju ono što novinarsko udruženje smatra pretnjom.

Predsednik Nezavisnog društva novinara Vojvodine Nedim Sejdinović smatra da novinarska udruženja treba

Gore evidentiran je 41 slučaj koji se odnosi na pretnje, ugrožavanje zaposlenih u medijskim kućama. Najviše šanse da se ponovo budu napadnuti imaju zaposleni u privatnim štampanim medijima. Zbog pritiska javnosti državni zvaničnici redovno reaguju i osuđuju napade, ali se sumnja u iskrenost tih osuda jer se stanje ne menja. Osim standardnih procedura koje preuzimaju Uprava policija i Tužilaštvo kada do napada dođe, nije predviđeno neki poseban monitoring slučajeva napada. Problem nekažnjavanja napada na no-

tivan pristup redakcijama“, navodeći kao primer Tužilaštvo BiH, gde prednost ima kamera Federalne TV BiH.

Prema statističkim podacima, novinari u BiH se često susreću sa različitim formama napada. Od 2013. do sredine 2016. godine zabeleženo je 67 pretnji i 15 fizičkih napada na novinare. Države uglavnom zakonima ne odvajaju novinare kao kategoriju koju treba dodatno štiti, čak i kada ima takvih propisa kao u Srbiji gde se napad na novinara tretira kao napad na svako drugo fizičko lice. ▲

PANEL: *Ekonomski položaj novinara i medija – cenzura i autocenzura*

Kako kažu gazde i – politika

Uslove poslovanja medija određuju politički faktori i vlasnici, ali kad bi novinari bili samokritičniji i zainteresovaniji da se bave profesionalnim statusom, imali bi prostor da otvore makar diskusiju za promenu uslova u kojima rade

Transparentno tržište bi dovelo i do same trijaže među medijima, ali i među novinarima, što bi doпрinelo da novinari koji se drže profesionalnih kriterijuma budu bolje nagrađeni i imaju odgovarajući status. Regulatorna tela su ključna za medijsku trijažu, ali sada se ne bave svojim poslom i odobravaju postojanje ogromnog broja medija koji ne ispunjavaju ni elementarne uslove propisane zakonom i ne isključuju ih sa tržišta, rečeno je u raspravi „Ekonomski položaj novinara i medija – cenzura i autocenzura“.

Takođe, naglašeno je da bi, kad bi novinari bili samokritičniji i zainteresovaniji da se bave profesionalnim statusom, imali bi prostor da otvore makar diskusiju za promenu uslova u kojima rade. Iako to ne može biti presudno na medijskoj sceni, veći aktivizam mogao bi biti važan faktor u popravljaju stanja u medijima.

Danas najvažniju ulogu u određivanju ekonomskog položaja medija imaju politički faktori koji smišljeno podržavaju netransparentne uslove na medijskom tržištu. To stvara prostor za funkcionisanje dve vrste vlasnika medija, onih koji su zainteresovani za delatnost medija ali od prihoda iz ove delatnosti ne mogu da finansiraju svoje postojanje i onih drugih vlasnika medija koji kroz vlasništvo nad medijima ispunjavaju druge političke motive i iznose profit u druge delatnosti, navodi se u prvom zaključku rasprave.

Dualni vlasnički status se reflektuje i na radno-pravni status novinara, što za posledicu ima rad velikog broja novinara u svojoj zoni, bilo da rade na crno, ili sa neodgovarajućim ugovorima koji se ne obnavljaju i slično. Kada bi medijsko tržište bilo uređeno na transparentan način i kada bi mediji poslovali pod tržišnim uslovima, stvorili

bi se preduslovi da novinari koji na profesionalan način obavljaju svoj posao imaju rešen radni status na odgovarajući način, zapošljavanjem na neodređeno vreme i budu plaćeni srazmerno kvalitetu svog rada.

UZROCI, POSLEDICE I „LEKOVI“: Moderatorica panela Tanja Jakobi konstatovala je da je položaj novinara sve gori. Kao uvod u raspravu šta je glavni uzrok sadašnjeg stanja i šta bi moglo da dovede do poboljšanja položaja u medijima, ona je postavila nekoliko pitanja kao smernice za raspravu: Da li je to jačanje pravne države, uređeni tržišni odnosi, transparentno finansiranje medija iz budžeta, bolja organizacija novinara...?

Da li su novinari doživeli lošu sudbinu, kao i drugi radnici u državi ili je loš ekonomski položaj odraz pada tiraža, oglasa, ili tehnoloških promena? Da li su vlasnici medija loši poslodavci, jer su u vezi sa političkim strukturama, pa tako mogu da se gore ponašaju, budući da imaju podršku političara?

Takođe, upitala je šta bi mogli da budu „lekovi“ za ovakvo stanje? Da li će se stanje popraviti ako se popravi ekonomski položaj države? Da li bi više oglasa u medijima vodilo ka poboljšanju ekonomskog statusa? Da li bi kvalitetniji medijski sadržaji ponovo privukli čitaoce i tako se pozitivno odrazili na poboljšanje tiraža, kao i da li bi udruživanje novinara i sindikalno udruživanje popravilo situaciju?

U raspravi koja je potom usledila koleginka Mirna Buljugić iz BIRN-a BiH je istakla da je mobing vrlo prisutan, da su novinari bedno plaćeni i u stalnom strahu od gubitka posla, te da su tako lako podložni cenzuri i autocenzuri. Prema njenom mišljenju vlasnici medija su glavni krivci, jer cenzurišu novinare, ne daju novac za prave istraživačke projekte i tako urušavaju kvalitet medijskih sadržaja.

Predrag Blagojević, urednik portala Južne vesti, kazao je da vlasnici me-

snosti medija od oglašivača iz sektora javnih i državnih preduzeća i javnih fondova za podršku medijima tamo gde postoje, mediji se kontrolišu po osnovu neplaćenih poreza i doprinosa koje država toleriše u zamenu za poslušnost. Takođe, mediji opstaju i zahvaljujući toleranciji banaka za neizvršavanje obaveza po uzetim kreditima.

Novinari smatraju vlasnike daleko odgovornijim za ekonomski položaj medija i uređivanje radnog statusa novinara od ukupnih ekonomskih okolnosti. Prvo, ističe se da mnogo vlasnici kroz vlasništvo nad medijima ostvaruju znatne prihode, ali ih ne ulažu u razvoj medija i poboljšanje ekonomskog statusa novinara, već tako stečene prihode ulažu u druge delatnosti. Razlog tome je s jedne strane oslanjanje vlasnika medija na direktne i indirektno subvencije države za održavanje rada medija, a s druge, velika ponuda radne snage. Tako-

kao da najveći broj medija ne živi od sopstvenih prihoda.

„Na lokalnu je horor. Bez države, koja je najveći donator, mnogi mediji ne bi mogli da funkcionišu bez projekata. Država jeste donator, ali mi od tog dobijenog novca, u državni budžet vratimo 49 odsto preko doprinosa i poreza“, podvukao je on.

Takođe, prema njegovom mišljenju, nužno je da regulatorna tela rade svoj posao, da se smanji broj medija za dve trećine, jer ih je previše, kao i da prioritet za projektno sufinansiranje bude medijski sadržaj.

Pomoćne delatnosti

Pojedini vlasnici medija koji su u dvostrukoj funkciji vlasnika i novinara smatraju da su sami vlasnici medija krivi za svoj loš ekonomski položaj, tj. upućenost na pomoć države, jer ne žele da unaprede i modernizuju svoj poslovni model. Kao primer je navedeno funkcionisanje Južnih vesti koje imaju održiv model poslovanja i zapošljavaju novinare na neodređeno. Naveden je i model neprofitnog medija koji takođe održivo posluje i zapošljava novinare na neodređeno. Treći zanimljiv primer održivog finansiranja medija je razvijanje pomoćnih delatnosti – novinarskog kafea, kopirnice itd. – iz čijih prihoda se mogu nadomestiti gubici koji nastaju u poslovanju core medijskog biznisa (Srbija).

Tokom rasprave ukazano je na tri ozbiljna uzroka ugrožavanja statusa profesije, a prvi je što mladi novinari nemaju osećaj za odbranu profesionalnih standarda i lako se povinuju nametnutoj cenzuri i smatraju je prirodnim načinom funkcionisanja profesije. Takođe, na tržištu postoji ogroman broj novinara, a tako visoka ponuda spram smanjene tražnje onemogućava borbu za veća prava iz radnog odnosa, iz profesije se konstantno odlazi, najčešće u PR i marketing, a glavni razlog izlaska iz novinarstva su bolje zarade.

Tokom diskusije, iako je to bilo ponuđeno kao rešenje, među prisutnima nije bilo zainteresovanosti za pokretanje pitanja samoodgovornosti medija/novinaru za svoj položaj i reakcija na ponuđeni model aktivizma kroz profesionalna udruženja/sindikate kao sredstvo za skretanje pažnje nosiocima javnih politika na potrebu promene stanja u medijima. Takođe, nije pokazano interesovanje za organizovanje sopstvenih lokalnih akcija protiv vlasnika medija/nosilaca javnih politika, niti je izražena solidarnost/razumevanje za iznete primere novinara koji su pokušali da se pobune protiv cenzure ili su protiv njih podignute optužnice iako su istinito izveštavali o događajima u svojim sredinama.

Napokon, učesnici panela su saglasni da bi možda i pritisak „spolja“ na vlast doprineo poboljšanju položaja medija i medijskih radnika, pri čemu se pre svega misli na Evropsku uniju. ▲

Male plate, veliki strah

Novinari su obespravljani, malo plaćeni, rade bez ikakvih ugovora o radu, preopterećeni su poslom, bez sektorskog zaduženja, i u konstantnom strahu od gubitka posla. U takvim okolnostima podložni su visokom stepenu cenzure i autocenzure. Glavni urednici, vlasnici medija i menadžeri vrše pritisak i ograničavaju novinarske slobode u istraživanju korupcije u preduzećima koja su im najveći oglašivači, u strahu da će izgubiti bitne finansije. Javni servisi su pod političkim uticajem.

Ove konstatacije bile su uvod u plenarnu sednicu „Položaj novinara u redakcijama, profesionalna etika i nivo cenzure“.

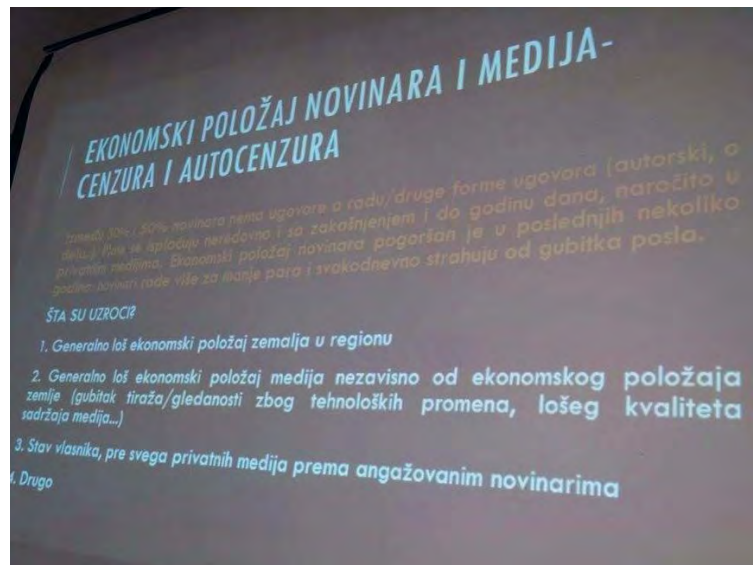
Petrit Čolaku sa Kosova alarmantno ponižavajući položaj novinara na Kosovu ilustrirao je podatkom da čak ne postoji tačan broj novinara koji se profesionalno bave tim poslom. „U našem udruženju registrovano je 460 novinara. Samo u Javnom servisu RT Kosovo ima 740 zaposlenih. Procene su da na Kosovu radi oko 1.000 novinara“, kazao je on.

Čolaku je izneo podatak da više od polovine novinara mesečno prima od 200 do 500 evra, i to su kolege koje uglavnom rade u privatnim medijima. Istovremeno, novinari na Javnom servisu zarađuju do 600 evra mesečno, a urednici su mnogo više plaćeni.

Takođe, naveo je on, nije jasna vlasnička struktura mnogih portala na Kosovu. Na njima se često krši etički kodeks i sloboda govora, a novinari se osećaju nesigurno u tim medijima. Ipak, prema njegovim rečima postoje i mediji koji se bave ozbiljnim istraživačkim novinarstvom, kao što su BIRN, Čohu, Kosovo pravni institut i drugi, uprkos stalnim pretnjama i sudskim tužbama. Na sedištu redakcije portala Koser u Mitrovici ispaljeno je nekoliko metaka.

Mehmet Koksar iz Evropske federacije novinara je ukazao da bezbednost i samostalnost u poslu novinarima moraju biti garantovani. Koksar insistira na tome da mora biti jasna činjenica da su urednici prvi među novinarima, a ne poslednji među menadžerima, odnosno da moraju biti solidarni sa kolegama i dati im punu slobodu u istraživanju.

Poverenje građana u medije opada, naglašava on, građani ne veruju da su mediji osnovni izvor informisanja, te je u tom smislu potrebno više istraživačkog i nezavisnog novinarstva, kako bi se to poverenje povratilo.

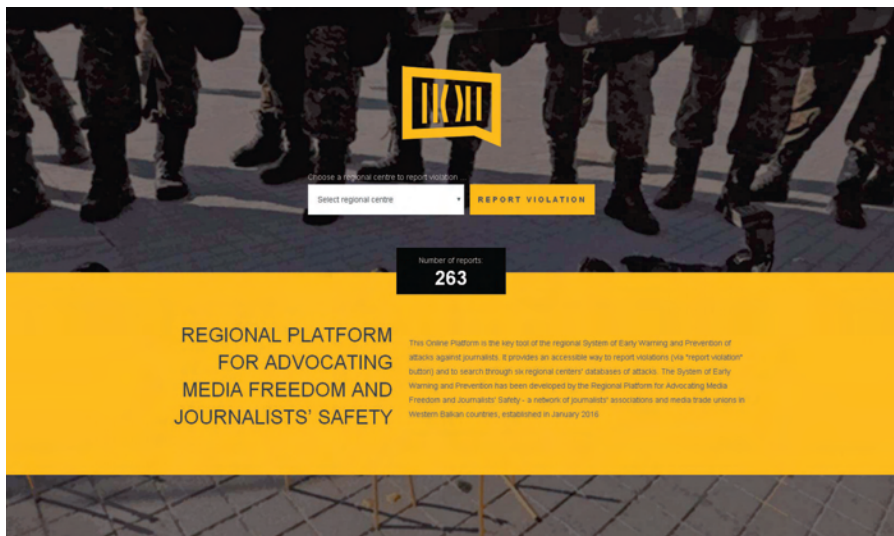

dija razmišljaju samo o novcu koji dobijaju od države, i da novinari moraju da se bune, a ne da ćute.

Učesnici rasprave su uvereni da promena ukupne ekonomske situacije nije presudna za popravljavanje ekonomskog statusa medija, jer se kao ključni faktor ekonomskog položaja medija izdvaja politička volja. Modaliteti kontrole političkih struktura nad medijima su raznovrsni: pored zavi-

de mnogi vlasnici medija imaju primarne političke motive kupovine i iscrpljivanja i zatvaranja medija, a ne održavanja njihovog funkcionisanja (BiH, Srbija).

HOROR NA LOKALU: Predsednik ANEM-a Miša Tadić konstatovao je da sve više novinara napušta profesiju i odlazi u PR-agencije, gde su znatno veće plate nego u medijima. On je ista-

Statistika o napadima na novinare iz regiona

Baza napada na jednom mestu

Onlajn-platforma je deo Sistema za rano upozoravanje i prevenciju napada na novinare, koji razvija Regionalna platforma za zagovaranje medijskih sloboda i sigurnosti novinara – mreža novinarskih organizacija i sindikata u zemljama Zapadnog Balkana, osnovana u januaru 2016. godine

Na konferenciji „Sloboda medija i bezbednost novinara na Zapadnom Balkanu“ predstavljena je onlajn-platforma **safejournalists.net** koja prvi put objedinjuje podatke o napadima na novinare iz svih zemalja u regionu. Platforma omogućava jednostavnu **prijavu napada** i povrede prava kao i pretraživanje baza napada na novinare u šest regionalnih centara (Sarajevo, Zagreb, Priština, Skoplje, Podgorica, Beograd). Onlajn-platforma je deo Sistema za rano upozoravanje i prevenciju napada na novinare, koji razvija Regionalna platforma za

zagovaranje medijskih sloboda i sigurnosti novinara – mreža novinarskih organizacija i sindikata u zemljama Zapadnog Balkana, osnovana u januaru 2016. godine. Platforma **safejournalist.net**, kao jedan od zajedničkih proizvoda Regionalnog projekta, još se dopunjava i ažurira. Napadnuti novinari se obraćaju udruženjima koja su partneri u ovom projektu, ali slučaj će dospeti u bazu tek posle provere. To će platformu **safejournalists.net** učiniti pouzdanim izvorom podataka i preciznim indikatorom za stanje (ne)bezbednosti novinara u regionu.

Radni uslovi novinara u regionu: šta udruženja i sindikati mogu da urade

Sindikati potrebni, ali su bez snage

U svim zemljama Zapadnog Balkana treba pospešiti formiranje, ukрупnjavanje i rad sindikata kako bi se postigla reprezentativnost neophodna za socijalni dijalog sa poslodavcima

Plate novinara su sve manje, radno vreme sve duže, mnogi nemaju ugovor o radu, ali novinari često smatraju da im sindikati neće doneti korist i retko se učlanjuju u njih, iako je to neophodno za poboljšanje socijalno-ekonomskog položaja i uslova rada, zaštitu radnih prava i za kolektivno pregovaranje.

Ovo je jedan od zaključaka sesije „Radni uslovi novinara u regionu: šta udruženja i sindikati mogu zajedno da urade kako bi poboljšali radnu pravnu, profesionalnu i ekonomsku poziciju novinara?“, uz preporuku da se u svim zemljama Zapadnog Balkana pospeši formiranje, ukрупnjavanje i rad sindikata kako bi se postigla reprezentativnost neophodna za socijalni dijalog sa poslodavcima.

Prema rezultatima sprovedenog istraživanja, u svim zemljama regiona većina novinara ima zarade manje od 500 evra, koje se često isplaćuju u celini ili delom u sivoj zoni, s tim što je plata u novinarstvu uglavnom ispod prosečne nacionalne zarade. Jedini način da se to izmeni jeste socijalni dijalog između poslodavaca i sindikata, smatraju učesnici rasprave.

Uslov za kvalitetno kolektivno pregovaranje je reprezentativnost sindikalnih i poslodavačkih udruženja, a preduslov za to je precizna statistika o broju zaposlenih, jer se reprezentativnost utvrđuje prema tim podacima.

Jedan od zaključaka je da treba napraviti neku vrstu registra novinara i medijskih radnika, jer se u svim ovim zemljama barata sa procenama, često vrlo različitim. Jedan od razloga za to je angažovanje ljudi bez ugovora, čime su pravno nevidljivi. Takođe, u mnogim redakcijama u privatnom sektoru vlasnik često obavlja više funkcija, kao i ostali angažovani, što znatno otežava statistiku.

Rezultati istraživanja su pokazali da je radni i socijalni status zaposlenih u javnim servisima i medijima sa delimičnim ili punim državnim vlasništvom uglavnom povoljniji nego status angažovanih u privatnom sektoru, gde je sindikalno angažovanje najčešće zabranjeno. Izuzetak je iskustvo Crne Gore gde je Sindikat medija uspeo da okupi i zaposlene u privatnim medijima, kako navodi Marijana Camović. Međutim, anketa sprovedena u istraživanju pokazuje da su tamo novinari u javnom sektoru ugroženiji i da im se često duguje više mesečnih zarada.

Uočeno je i da se novinari, kao i u drugim delatnostima, lakše odlučuju za sindikalno organizovanje tamo gde su uslovi rada i zarade bolji nego u redakcijama gde je takva vrsta udruživanja neophodna. Jedan od razloga za takvo ponašanje je negativna percepcija sindikalnog organizovanja koja se

vezuje za period socijalizma i prepoznavanje sindikata kao podržavnih. Takođe, većina učesnika rasprave saglasna je sa ocenom da novinari, posebno mlađi, ne znaju dovoljno o svojim radnim pravima i sindikalnom organizovanju, pa nisu ni zainteresovani za angažovanje.

„Takav stav novinara je apsurdan, jer bi sindikati bili jači kada bi im članstvo bilo veće“, kaže Snežana Trpevska, glavna istraživačica ovog projekta.

Izuzetak u praksi regiona je Sindikat medija Crne Gore koji je, prema rečima učesnika iz te zemlje, preuzeo jednu od ključnih uloga u organizaciji i zastupanju interesa novinara i medijskih radnika. Za razliku od toga, u Srbiji su sindikati slabi, neaktivni i opada im članstvo. Predstavnik Sindikata novinara Srbije Dejan Gligorijević kaže da je posle poslednjeg talasa privatizacije medija taj sindikat ostao bez oko

Odnos udruženja i sindikata

Pitanje koliko novinarska udruženja treba da podstiču rad sindikata izazvalo je na momente burnu raspravu, što se posebno odnosi na stav Ilira Gašija iz Fondacije „Slavko Curuvija“, koji smatra da NUNS treba da organizuje novi sindikat.

U raspravi je, međutim, naglašeno da, za razliku od sindikata, novinarska udruženja ne mogu da budu učesnici u socijalnom dijalogu sa poslodavcima.

„Mi podržavamo i podstičemo delovanje sindikata, ali osnivanje sindikata i sindikalni rad nije deo našeg posla. Mi treba da se bavimo profesionalnim standardima, ali, nažalost, zbog lošeg ekonomskog položaja često se pred nas postavljaju pitanja iz domena radnih odnosa i od nas traži da rešavamo probleme“, kaže generalni sekretar NUNS-a Svetozar Raković.

Prevladao je stav da novinarska udruženja treba da saraduju sa novinarskim i medijskim sindikatima i da im pruže pomoć, ali ne i da budu osnivači sindikata, jer inicijativa za sindikalno organizovanje treba da potekne iz redakcija, od zaposlenih.

800 članova čiji su mediji izbrisani sa medijske mape.

Gligorijević je predložio da njegov sindikat, uz saradnju sa NUNS-om kao nosiocem projekta, organizuje sastanak svih sindikata radi eventualnog stvaranja saveza kojim bi mogla da se postigne reprezentativnost. Zajednički nastup mogao bi proizvesti pritisak na udruženja poslodavaca da postanu reprezentativna. „Otvoreni smo za saradnju, to je u interesu profesije“, kaže Gligorijević.

Iako postoji saglasnost o važnosti potpisivanja granskih i pojedinačnih kolektivnih ugovora, u raspravi je naglašeno da je ekonomski položaj medijske industrije toliko loš da bi zarađene primerene novinarskoj profesiji za mnoge medije bila pogubne. ▲

Partneri i podrška Projektu

Održavanje Regionalne konferencije podržali su Evropska komisija i Ministarstvo kulture i informisanja Srbije.

Više informacija o Projektu i radu partnera možete naći na sajtovima:

- Udruženje/udruga BH novinari (Bosna i Hercegovina) - <http://bhnovinari.ba/>
- Hrvatsko novinarsko društvo (Hrvatska) - <http://www.hnd.hr/>
- Udruženje novinara Makedonije (Makedonija) - <http://znm.org.mk/>
- Udruženje novinara Kosova (Kosovo) - <http://www.apjk.org/>
- Sindikat medija Crne Gore (Crna Gora) - <http://www.sindikatomedija.me/>

SPECIJALIZOVANI
Dosije o medijima

IMPRES:

Urednica: Jelka Jovanović
Tekstovi: Bojana Milovanović i Ljubomir Đorđević
Fotografije: Agencija Beta, Miloš Čolović i Maja N. Vasić
Lektura: Momir Đoković i Slavica Uzelac-Đoković
Prelom: Zoran Spahić
Izdavač: NUNS
Za izdavača: Vukašin Obradović

Izdavanje
Specijalizovanog
Dosijea omogućilo
Ministarstvo kulture
i informisanja
Republike Srbije